

DE

1755, 2a

13/1

CAVSIS PERSECVTIONVM
A ROMANIS CONTRA CHRIS-
TIANOS EXCITATARVM
DISSERTATIO PERIODICA POSTERIOR
QVAM

PRAESES

BERHARDVS HENRICVS DANIEL STOSCH
S. THEOL. DOCT. EIVSDEMQUE IN ACAD. VIAD. PROF.
PVBL. REG. ECCL. REFORM. INSPECTOR ET PAST.
PRIMARIVS, ALVMN. TRANSYLV. EPHORVS ET
SCHOLAE FRIDERICIANAE CVRATOR, FA-
CVLT. THEOLOG. h. a. DECANVS.

ET

RESPONDENS

IOHANNES IACOBVS HOFFMANN,

FRANCOFVRTI-MARCHICVS.

PVBLICO ERVDITORVM EXAMINI

SUBMITTVNT

D. MARTII MDCCLV.

FRANCOFVRTI AD VIADRVM,

IOANNIS CHRISTIANI WINTERI, ACAD. REG. TYPOG.

2

[Faint, mirrored text bleed-through from the reverse side of the page, including words like 'KATAC', 'REPRODUCTION', and 'HISTORICAL']

IO
 C
 DO
 SER
 FRV
 REG
 PE
 PR
 M
 H A
 II
 IO

ILLVSTRISSIMO AC CLEMENTISSIMO
PRINCIPI
IOHANNI CAROLO
PRINCIPI
CAROLATHENSI ET BEVTHANIENSI
SACRI ROMANI IMPERII
COMITI
DE SCHOENAICH

DOMINO IN AMPTITZ, STARGARD, DOBBERN, MEL-
LENDORFF, PADLIGAR, OSTERITZ, TAR-
NAV, GIERSDORFF,

RELIOVA

SERENISSIMI ATQVE CLEMENTISSIMI REGIS
PRUSSIAE MINISTRO STATVS INTIMO, REGIMINIS
REGII, ET CONSISTORII SVPREMI ECCLESIASTICI
PER DVCATVM SILESIAE PRAESIDI SVMMO OR-
DINIS AQVILAE NIGRAE

EQVITI,

PRINCIPI ILLVSTRISSIMO AC CLE-
MENTISSIMO

DOMINO SVO BENIGNISSIMO
MAECENATI INDVLGENTISSIMO
HANC DISSERTATIONEM ACADE-
MICAM

IN GRATISSIMAE AC DEVOTISSIMAE MENTIS
TESTIMONIUM

RVMLIME DICAT

IOHANNES IACOBVS HOFFMANN,

S. S. T. B. C.

JOHANNI CAROLO

CAROLI A THESSALY THESSALY
SACRI ROMANAE IMPERII
COMITIS
DE SCHONAU

DOMINO IN AMBITU...
LEONHARD... OSTREICH...
SAL. CAESARIS

PRINCIPALIS...
M. TISSIMO
DOMINO SVO...

DISSENTI...
M. TISSIMO

GRATISSIMA...
M. TISSIMO

GRATISSIMA...
M. TISSIMO

GRATISSIMA...
M. TISSIMO

GRATISSIMA...
M. TISSIMO

fum
ferup
que
stor
na in
relig
tent
illust
rece
perfe
que
nem
stiffi

§. I.

Quæ præcedenti Disputatione, de persecutionum a Romanis contra Christianos excitatarum causis differuimus, ea omnino ita comparata sunt, ut de summa Christianis illata injuria quemcunque convincere possint. Visum tamen nobis est, ut omnibus qui forte suboriri possint scrupulis penitus occurratur, rem paulo altius repetere, atque ex omnium gentium, præcipue vero Romanorum historia, deducere, quomodo sensim veræ religionis odii semina inter homines sparsa fuerint, eaque tandem in apertas ob religionem persecutiones, quibus ad sua sacra alios cogere tentarunt, eruperint. Cujus quidem argumenti ulteriorem illustrationem tanto magis necessariam duximus, cum inter recentiores christianæ religionis adversarios, non desint, qui persecutionum religionis causa excitatarum, longe alias easque ab omni veritate remotas nobis origines pandunt, omnemque inusitatæ ejusmodi crudelitatis culpam, in veræ sanctissimæque religionis, quæ a Christo nomen habet, culto-

res devolvere volunt, qui primi omnium, mutuis inter sese odii et armis fœvire, pulchrum et sanctum duxerint, dum antea cuilibet secure, secundum propriæ conscientiæ dictamina, Numen colere, inter gentiles licuerit. Licebit igitur mihi in hæc omnia præsentî differtatione brevibus inquirere, qua quidem ostendere conabor, non solum falsum esse, quod gentiles mutuum erga quosvis in religione dissentientes, tolerantiam exercuerint, sed et eam quam in ipsis tot encomiis ornare multi solent, tantum abesse, ut illis honori cedere possit, ut potius, si ad veras ejus causas verosque fontes attendatur, ignominia et dedecori sit. Unde tandem efficiemus, eorum erga Christianos intolerantiam, et quibus in eos a Romanis præcipue fœvitum fuit, supplicia, magno christianæ religioni honori cedere, atque non obscurum cuivis pro veritate, et præcellentia ejus præ omnibus quæ unquam humanum genus tenuit Sacris, argumentum præbere.

§ II.

Qui veræ religionis naturam et indolem vel mediocriter tantum perspectam habent, illi facile nobiscum sentient, odia et persecutiones, originem ab ea trahere non posse, utpote quæ sub uno supremo Numine, omnium Creatore et Parente, omnium inter se animos, vinculo charitatis jungit; adeo ut si ea sola in orbe terrarum obtineret, opinionum quarundam et rituum diversitas, non impediret, quominus æterna inter homines pax futura esset. Persecutionum igitur religionis causa excitatarum fontes in introductis ab hominibus falsis et ementitis sacris, earumque primordia, in illis temporibus quærenda sunt, in quibus a vero unius summi

summi Numinis cultu quam maxime defecti coeptum est, aliorumque, præter illud, Numinum cultus, pro cuiusvis gentis indole, introductus fuit. Unde mihi quidem non admodum probabile videtur, persecutionum religionis causa, initia a temporibus antediluvianis repetenda esse. Certum enim habeo, homines tum nondum a vera religione penitus defecisse, neque in stultam idololatriam, aut pudendam superstitionem prolapsos esse, neque novam quandam a primæva religione discrepantem religionis formam introduxisse, quam ab omnibus suscipiendam voluerint. *Corruptio viarum*, quam Scriptura Gen. VI, 12. in illis improbat, in eo consistebat, quod vitam agerent, totam præsentī Seculo deditam, secundum *ἐπιθυμίαν τῆς φθορᾶς ἐν κόσμῳ* 2 Petr. I, 4. *τρώγοντες, καὶ πίνοντες, γαμέοντες καὶ ἐνγαμίζοντες* Math. XXIV, 38. et in ejusmodi carnis et vani hujus mundi voluptatibus, supremam suam felicitatem collocantes, ab uno deliciarum genere ad aliud continuo transeundo; fere uti nunc, haud exiguus Christianorum veram cæteroquin religionem profitentium, aliorumque, qui in veræ religionis indagatōne, cæteris se sapientiores credunt, numerus, vitam consumere solet. Qui vero ita affecti sunt homines, obdiversas quasdam circa Numen opiniones, non facile inimicitias inter se alent. Hinc quoque etiam si Mosè teste Gen. IV, 26. pii Dei cultores sese a mundo jam tum separare coeperint, non tamen, (Caini enim fratricidium huc non pertinet) propterea vexati fuere, cum Gen. VI, 2. ne quidem filiarum repulsam tulerint, nec ipse Noachus, vitia eorum graviter objurgans, et ad resipiscentiam severis concionibus vocans, aliquid sibi duri ab illis metuendum habuerit. Post dilu-

diluvium, cum veræ religionis præcipua capita, et unius veri Dei cultus, per duo saltem prima Secula, ubivis adhuc obtinerent, ea quæ forte in aliis quibusdam religionis capitibus jam introducta erat diversitas, non impedivit, quominus amice inter se homines viverent; unde Abrahamus inter Cananæos, Ægyptios, Philistæos Gen. XII. XIV. XX. Lothus inter Sodomæos Gen. XIII. et reliqui Patriarchæ, easdem inter gentes, libere verum Deum coluerunt.

§. III.

Mutata tamen circa eadem fere tempora et paulo post rerum facies fuit, cum post formatas societates civiles, cõalitatesque respublicas, illi penes quos supremum in societate civili imperium erat, supremam quoque circa Sacra potestatem ad se pertinere censerent. Scilicet ante societatum civilium, rerum publicarum, et regnorum ortum, quælibet familia, primum stirpis Autorem, quasi Principem et Regem habebat, eique quoque Sacerdotis officium, omniumque quæ circa religionem curanda erant, jus, tribuebat. Post institutas vero respublicas, fundataque imperia, ubi plures familiæ in unum transibant potestatem, atque imperii civilis summam in eum devolvebant, e re horum Societatis civilis capitum imo quoque ipsius societatis, visum fuit, jus Sacrorum, quod familiarum Principes utebantur, ipsis pariter solis vindicare, totamque, quæ ipsis parebat Societatem, tanquam quæ una nunc tantum familia esset, ad eadem sacra obstringere. Hinc, vel ipsi hi Principes Sacerdotum munia obibant, aut alios constituiebant, qui eorum nomine et autoritate, res Sacras totumque Numinis cultum curarent, id quod primam peculiari

hari cuidam Sacerdotum in rebuspublicis ordini, originem dedit. Utriusque exempla, antiquissimarum gentium historia suppeditat. MELCHISEDECVS Rex Salemi, Sacerdos simul erat Dei altissimi Genes. XIV, 18. De Rege Latinorum ANIO, Virgilius Æneid. III.

Rex Aniur, rex idem hominum Phœbique Sacerdos.

ad quæ verba SERVIVS notat: Sane majorum hæc erat consuetudo, ut rex esset etiam sacerdos vel pontifex. Dido patenter apud Virgilium, ipsa, sacra fecisse proponitur:

Iunoni ante omnes cui vincla jugalia curæ

Ipsa tenens dextra pateram pulcherrima Dido

Candentis vaccæ media inter cornua fundit.

et apud Pindarum, antiquissimus Cypriorum Rex, Cinyras, Sacerdos simul Veneris fuisse memoratur *Pyth. v. 11. 24. ieq.*

κελαδέοντι μὲν ἀμφικύριον
 πολλὰνὶς Φᾶμαι Κυπρίων, τὸν
 χρυσοχαίτα προφρόνως
 ἐφίλασ' Ἀπόλλων,
 ἱερέα κτίλον Ἀφροδίτας.

Resonant quidem circa Cinyram sæpe laudes Cypriorum, quem auricomus propense dilexit Apollo, Sacerdotem Principem Veneris. Quem antiquum morem imitatus Romulus, dum Romanam rempublicam fundaret, omnem circa Sacra potestatem, penes Regem esse voluit. DIONYS. HALICARNASS. L. II. pag. 87. His constitutis, honores et potestates in singulos ordines distribuit. Regi quidem eximia munia fuerunt hæc: πρῶτον μὲν ἱερῶν καὶ θυσιῶν ἡγεμονίαν ἔχειν, καὶ πάντα δι' ἐκείνους πράττεσθαι, τὰ πρὸς τὰς θεὰς ἔσθια. Primum, ut sacrificiorum et reliquorum sacrorum penes eum esset principatus, per eumque gereretur, quicquid ad placandum Deos attinet. Unde quoque hac auctoritate usus Ro-

B

um-

mulus, *templa et areas sacras, arasque, ac signorum ædificatas, tum eorundem simulacrorum effigies et insignia, præterea vires et dona quibus de nostro genere bene sunt meriti, festa item, quæ cuique Deorum, dæmonumque celebrari convenit, et sacrificia quibus apud homines coli expetunt - - instituit,* ibidem p. 96. quæ omnia deinde primus Pontificum, ita tamen ut omnia e nutu Regis ageret, curavit. Ita certe LIVIUS, L. I. C. XX. de Rege Numa refert: *Pontificem deinde Numam Marcium ex Patribus legit, eique Sacra omnia exscripta exsignataque attribuit, quibus hostiis, quibus diebus, ad quæ templa Sacra fierent.* Et ita quidem res sese in omnibus fere rebus publicis habuit, ut primo quidem ipsi Reges ac Principes Sacris vacarent, deinde autem, præcipue post longè lateque regnorum fines extensos, peculiarem Sacerdotum ordinem constituerent, qui autoritate et nutu Principum Sacris operarentur. Unde apud Romanos, Cæsares Pontificis Maximi quoque honorem ac titulum, sibi tribendum duxerunt secundum illud OVIDII Fast. L. III. 419. 420.

Cæsaris innumeris quos maluit ille mereri

Accessit titulis PONTIFICALIS HONOS.

§. IV.

Quod si nunc illi, penes quos suprema sacrorum et religionis potestas erat, veræ religionis amantes et studiosi fuissent, multum certe ad eam inter homines servandam, stabilendam, propagandamque conferre potuissent. Verum infelici fato res longè aliter cecidit. Etenim et ipsi Principes, et qui ab eorum arbitrio pendebant populi, in turpem idolatriam prolapsi, oblitterata omni fere veræ religionis memoria, idolorum cultum publicis quoque legibus stabiliverunt.

re, atque sic ut recte monet Autōr libri Sapientiæ C. XIV, 16. *Tyrannorum imperio signenta culta fuere.* Cumque quælibet fere gens, sua, sibi propria Numina, peculiaremque ea colendi rationem effinxerit, tantum abest, ut a receptis et legibus stabilitis Sacris, alienos esse subditos suos, permiserint Principes, ut potius quælibet gens, suæ religionis, suorumque rituum studiosissima fuerit, atque ad eos non solum omnia reipublicæ membra vi et pœnis coegerit, sed et in aliter sentientes graviter animadverterit, imo peregrinos ritus, vel plane prohibuerit, vel non nisi postquam a summo magistratu probati essent, licitos existimaverit. Exempla horum omnium et Sacra et profana historia suppeditat. Memorabilis est, quæ Dan. III. de Nebucadnezare potentissimo Babyloniorum Rege habetur historia. Auream is ingentis magnitudinis statuam, quæ num Naboponassarem? aut ipsum Nebucadnezarem? aut verum Israël's Deum referre debuerit? nunc non inquirō, quæ omnium subjeetorum religioso cultui proponeretur, confici curavit, pœnam fornacis ardentis iis comminatus, qui eam genibus flexis adorare recusarent. Quod cum Danielis focii, Sadrach, Mesach, et Abednego facere nollent, accusati apud Regem, quod *nec Deos ejus colerent, nec statuam auream adorarent*, illico in fornacem ardentem conjecti, ex eo tamē miraculoso Dei auxilio, liberati fuere. Impios et idololâtricos Iudæorum Reges, in eos, qui eorum Sacra improbabant, suppliciis animadvertisse, Scriptura haud obscure innuit, dum eos *sanguinem innocentem effudisse* memorat. 2 Reg. XXI, 16. Apud Athenienses, ad publica Sacra defendenda, juramento se adstringere omnes tenebantur; cujus juramenti formulam exhibet STOBÆVS *Serm. XLI. p. 241. de Republica: Non*

ignominia afficiam arma Sacra, neque deseram meum astium
 quo cum junctus fuero. Dimicabo PRO SACRIS et profa-
 nis, sive solus, sive cum multis. - - Quod si quis leget,
 vel irritas facere, vel eis non obtemperare velit, non concedam,
 sed ulciscar, tam solus, quam cum pluribus. SACRA QUOQUE
 PATRIA COLAM; Horum Dii mihi testes et conscii sunt.
 Inter leges DRACONIS hæc quoque teste PORPHYRIO
 de Abst. IV. erat: θεόςμος αἰώνιος τοῖς Ἀτθίδα νομομένοις
 κύριος, τὸν ἅπαντα χρόνον θεός τιμῶν καὶ ἠρώας ἐγχεσπίς ἐν
 κοινῷ ἐμπροσπίοις νόμοις πατρίοις Lex est antiquissima æterna
 que autoritatis in Attica, venerandos esse Deos atque heros
 patrios et indigenas publice, secundum patrias sanctiones. Et
 ISOCRATES Orat. Areopag. eo præcipue nomine vete-
 res Athenienses laudat, quod nihil facile eis in ritibus muta-
 verint, ὧν αὐτοῖς οἱ πρόγονοι παρέδωσαν quos eis majores
 tradidissent. Hinc severæ illæ pœnæ, quibus in eos ani-
 madversum fuit, qui a patria religione recederent. SO-
 CRATES capitis eo nomine damnatus fuit, quod Deos civi-
 tatis non coleret. Ἀδικεῖ Σωκράτης, ἔς μὲν ἡ πόλις νομίζει
 θεός, & νομίζων; ἕτερα δὲ καινὰ δαιμόνια εἰσηγέμενα.
 Peccat Socrates, quod eos, quos ex majorum instituto civitas su-
 scipit, Deos esse neget; alios autem novos Deos inducat. Ita
 se habebat accusatio contra eum a Melito prolata, apud
 DIOGENEM LAËRTIUM Vit. Philos. L. II. C. V., qui
 pariter de THEODORO quodam C. IX. refert, eum ἀσεβείας
 accusatum, parumque abfuisse, quin in Areopagum abduce-
 retur; imo Ambicratem scribere, eum damnatum fuisse, ac
 venenum haussisse. CICERO de Nat. Deor. L. I. C. XXIII.
 aliud hujus severitatis Atheniensium exemplum refert de
 Pro-

Protagora. *Abderites Protagoras, Sophistes temporibus illis vel maximus, quum in principio libri sic posuisset; de Divis, neque ut sint, neque ut non sint habeo dicere, Atheniensium jussu, urbe atque agro est exterminatus, librique ejus in concione combusti.* **DIAGORAS MELIVS**, quod mysteria evulgasset, ab Atheniensibus proscriptus, eique, qui eum interfecisset, unum, qui vivum adduxisset, duo talenta promissa fuere.

ARISTOPH. AV.

Τῇ δε μέντοι δ' ἡμέρα μάλις' ἐπαναγορεύετα

ἢ Ἐν ἀποκτείνῃ τις ὁμῶν Διαγόραν τὸν Μῆλιον

λαμβάνειν Τάλαντον.

Hoc tamen die præcipue sæpius edicitur:

Si quis vestrum interfecerit Diagoram Melium

Ut accipiat Talentum.

ad quæ verba conferri debent, quæ **SVIDAS** ex interprete **ARISTOPHANIS** habet: *Athenienses per Præconis vocem promulgarunt adversus Diagoram, et in ærea columna scripserunt, ut ille quidem, qui eum interfecisset, talentum acciperet; ille vero qui vivum adduxisset, duo. Hoc autem promulgatum fuit propter ipsius impietatem, quia mysteria narrabat omnibus, ea evulgans et extenuans, et illos qui volebant initiari, avertens.* Ob eandem rationem **ALCIBIADEM** accusatum fuisse, tradit **PLVTARCHVS**, et **ÆSCHYLV** vitæ discrimen adiisse, memorat **EVSTATH. Comment. in Aristot. Ethic. L. III. C. I.** nisi ad Dionysii aram fugisset, atque Areopagi auxilium implorasset. Et quanquam Athenienses Deos quoque peregrinos, θεῶς ξένους sive ξενικῶς, colerent, id tamen non licebat, nisi ex consensu et decreto Areopagi.

HARPOCRATION in Lexico, ad **ISOCRATIS Areopagit.**

B 3

nota-

notavit: ἐπιθέτες ἑορτᾶς Ἴσοκράτης Ἀρειόπαγίτικᾶ, τὰς μὴ πατρίδας, ἀλλ᾽ ὅς ἐπιψηφισθεὶς ἐπιθέτες ἐκάλεσεν. Aliunde invec-
 tar, adscititiasque ferias, *Isoocrates in Areopagitico*, voca-
 runt eas, quæ non essent patria, sed aliunde decreto confirma-
 tæ. Dicebantur autem ab ipsis ἐπιθετα, adscititia, quæ licet
 non essent patria, tamen *Senatusconsultus Areopagiticus* iusta
 declaravit, sicut manifestum facit *Lyfias in Apologia ad scri-
 ptum Mixidemi*. Unde quoque Paulus Apostolus, tanquam
 qui peregrinos Deos annuncieret, coram Areopago ac-
 cufatus fuit. *Aët. XVII, 18. 19.* Eadem autem, quæ Græ-
 cis fuit de non tolerandis aliis quam suis, iisque publica au-
 thoritate probatis Sacris, mens, aliis quoque gentibus hæsit.
 De Scythis refert *IOSEPHVS contra App. L. II.* eos ex Græ-
 cia reverbos Anacharfin interemisse, quod Græcorum Deos
 coleret, additque Persas pariter in eos qui a Sacris suis alieni
 erant, suppliciis animadvertisse. Non alienum erit, ipsa
 Iosephi verba, quamvis paulo prolixiora sint, hic legenda
 dare. Ita sese habent, edit. Aurel. p. 1079. „Athenienses
 „vero, qui communem esse suam gloriantur omnibus civita-
 „tem, quomodo de his rebus habuerint, Apollonius ignora-
 „vit. Hi namque vel verbo solummodo præter illorum le-
 „gem de Diis loquentes, inevitabiliter punierunt. Cujus
 „enim rei gratia Socrates est mortuus? non enim hostibus
 „tradidit civitatem, neque templa vastavit, sed quia nova
 „juramenta juravit, et quoddam dæmonium significasse re-
 „ferebat, serio seu ludens, sicuti quidam dicunt, propter hoc
 „cicutæ poculo morte mulctatus est. - - - Et Socrates
 „quidem civis Atheniensis ejusmodi tormenta sustinuit. Ana-
 „xagoras autem Clazomenius fuit; et quia existimantibus
 „Atheniensibus solem esse Deum, ille eum saxum ignitum
 „asse-

asseruit, paucorum sententia morte damnatus est. Et ad-
 versus Diagoram Melium, talentum decreverunt, quis oc-
 cideret eum, quoniam eorum mysteria deridere ferebatur.
 Protagoras autem nisi cito fugisset, comprehensus occisus
 fuisset, eo quod dubium de Diis Atheniensium conscripsisse
 putabatur. Et quid oportet mirari, si circa viros fide di-
 gnos talia gessisse noscantur, qui neque mulieribus peper-
 cere? Etenim Sacerdotem quandam interfecerunt, quo-
 niam eam quidam accusavit, peregrinos colere Deos; de-
 cretum autem adversus eos, qui peregrinum introducerent
 Deum, supplicium mortis inferebat. - - Quin et Scythæ,
 cædibus gaudentes humanis, et paululum differentes a be-
 stis, arbitrantur tamen sua mysteria esse custodienda; Ana-
 charsin sapientia mirabilem apud Græcos advenientem inter-
 emerunt, quoniam videbatur Græcorum Deorum ad eos ve-
 nisse plenissimus. Multos autem et apud Persas invenias
 pro ea causa tormentis affectos. *etc.* De Persis certe con-
 stat, eos ingenti odio idola omnia profecutos fuisse; unde
 Xerxes, e Græcia in Persiam revertens, omnia Græcorum
 et Babyloniorum templa dirui iussit, quemadmodum ex
 STRABONE, HERODOTO, DIODORO SICULO, refert
 PRIDEAUX *Hist. Ind. T. I. L. IV. p. m. 240. 241.* Idem
 quoque de Ægyptiorum templis fieri iussit Cambyfes, atque
 Sacerdotes Ægyptiorum, injuriis, aliisque malis plurimis af-
 fecit. Vid. *Celeb. TABLONSKI Panth. Ægypt. Protegom.*
 §. LXIII. p. CXLVII. Ægyptii vero ipsi, ob diversa, quæ
 civitates adorabant numina, quæque inviolabilia et Sacra
 quælibet civitas aliis civitatibus volebat, non solum perpe-
 tua fere mutua odia exercuerunt, sed et sæpe illa odia, in
 aperta eruperunt bella. Vid. *PIGNORIVS in exposit. mens.*
Is.

As. Imo cum aliquando Romanus quidam apud eos selem interemisset, nulla ratione adduci potuerunt Ægyptii, ut vitæ ejus parcerent. Vid. *Allg. Welt-Hist.* T. I. C. III. S. II. §. 529. AVGVSTINVS quoque de *Civit. Dei* L. XVIII. C. V. de Serapide refert: *Constitutum fuisse de eo, ut quisquis eum hominem dixisset fuisse, capitalem penderet pœnam.* Si CICERONI fides habenda est, Galli omnium religionum intolerantissimi fuerunt, de quibus *Orat. pro Fontejo* C. IX. ait: *Quæ nationes tantum a cæterarum gentium more ac natura dissentiunt, quod cæteræ pro religionibus suis bella suscipiunt, istæ contra omnium religiones; illæ in bellis gerendis ab Diis immortalibus pacem ac veniam petunt; istæ cum ipsis Diis immortalibus bella gesserunt.* Videtur mihi tamen CICERON, hic paulo iniquior in Gallos esse, ut eo felicium Fonteji causam defenderet. Quantum enim de Gallorum antiquiorum moribus constat, non alia contra reliquarum gentium religiones bella gesserunt, quam quidem Persæ, diruendo omnia idolorum in provinciis devictis templa.

§. V.

Sed dispiciendum nunc nobis quam maxime est, quænam Romanis, qui tantam in innocuos Christianos exercuerunt crudelitatem, de diversorum Sacrorum tolerantia vel intolerantia mens steterit. Et in primis quidem hujus reipublicæ initiis cautum fuit, ne alia, quam publica Magistratus autoritate probata Sacra facere liceret. Id non solum ex eo constat, quod Romulus, novæ quam fundavit Reipublicæ, sua eaque singularia Sacra, peculiaremque Deorum cultum præscripserit, sed quod et sæpe peregrina Sacra legibus vetita fuerint. Certe Posthumius Consul, dum con-

contra *Bachanalia* verba faceret, hoc in majoribus laudat, quod peregrina *Sacra* urbe prohibuerint, apud *LIVIVM L. XXXIX. C. XVI.* Quoties hoc patrum avorumque aetate negotium est magistratibus datum, VT *SACRA EXTERNA FIERI VETARENT, Sacrificulos, vatesque foro, circo, urbe, prohiberent, vaticinos libros conquirerent, comburerentque, OMNEM DISCIPLINAM SACRIFICANDI, PRÆTER QVAM MORE ROMANO ABOLERENT! Iudicabant enim prudentissimi viri omnis divini humanique juris, nihil aque dissolvendæ religioni esse, quam ubi non patrio sed externo ritu sacrificaretur. Videntur mihi tamen jam illo ipso tempore, quo hunc majorum in exterminandis peregrinis Sacris zelum *Posthumius* laudat a pristino illo rigore remittere coepisse, atque peregrina *Sacra* privatim, re tamen prius ad *Senatum* delata, et ejus consensu impetrato, fieri permisisse. In reliquum deinde, inquit *LIVIVS, S. C. cautum est, ne qua Bachanalia Romæ, neve in Italia essent; si quis tale Sacrum solenne et necessarium duceret, nec sine religione et piaculo, se id omittere posse, apud Prætorem urbanum profiteretur, Prætor Senatum consuleret, si ei permillum esset cum in Senatu centum non minus essent, ita id Sacrum faceret, dum ne plus quinque sacrificio interessent; neu qua pecunia communit, neu quis magister Sacrorum neu Sacerdos esset. Labet hic ipsa verba antiqui hujus S. C. exhibere, ex Cl. BYNKERSHOEKII Dissertatione de relig. peregr.**

MARCIVS L. F. S. POSTVMIVS L. F. COS. SENATVM CONSOLVERVNT. N. OCTOB. APVD ÆDEM DVELONAI. SC. ARF. M. CLAVDI. M. F. L. VALERI. P. F. Q. MINVCI. C. F. DE BACANA-

C

CANA-

CANALIBVS. QVEI. FOEDERATOI ESSENT.
 ITA. EX. DEICENDVM. CENSVERE. NEI. QVIS
 EORVM BACANAL. HABVISE VELET. SEI
 QVES. ESENT. QVEI. SIBEI. DEICERENT. NEI
 CESVS. ESE. BACANAL. HABERE. EEIS. VTEI.
 AD PR. VRBANVM. ROMAM. VENIRENT. DE
 QVE. EEIS. REBVS. VBI. EORVM. VTR. A. AV
 DITA. ESENT. VTEI. SENATVS. DECERNE
 RET. DVM. NE MINVS. SENATORIBVS. C. AD
 ESE. P. R. A. RES CONSOLORETVR. ETC.

Erat igitur apud Romanos duplex quasi religio, altera priva-
 torum, quorum quisvis Sacra sibi propria sequi poterat, mo-
 do ejus rei libertas ipsi a Senatu concessa esset. Altera pub-
 lica, quæ proprie religio erat imperii et reipublicæ, et se-
 cundum quam omnia solennia publica a magistratu fieri oport-
 tebat. Certe VALERIUS MAXIMVS L. I. C. III. id
 exemplo LVCTATII ostendit. *Lucretius, qui primum Pu-
 nicum bellum confecit a Senatu prohibitus est sortes fortune
 Prænestinæ adire. Auspiciis enim patris, non alienigenis
 rempublicam administrari oportere, judicabant. CICERO de
 Leg. L. II. C. 8. hanc quasi majorum legem refert: Separatim
 nemo habessit Deos neve novos: Sed ne aduenas, nisi pub-
 licae adscitos, privatim cohunto, vel potius uti recte mihi le-
 gem hanc restituisse videtur WARBYRTONVS, Göttl.
 Send. Mos. T. I. L. II. C. VI. p. 445. Separatim nemo ha-
 bessit Deos: neve novos, neve aduenas, nisi publice adscitos pri-
 vatim cohunto. Et DIONYSIVS HALICARNASS. An-
 tiqu. Rom. L. II. p. m. 91. ita refert: Quanvis innumerae na-
 tiones in eam urbem convenerint οἷς πόλιν ἀνάγκη σεβειν τῶν
 πατρῶν θεῶν τοῖς ἑκάστων νομίμοις, quibus necesse sit Patrios
 Deos.*

Deos, domestico ritu colere, nulla tamen peregrina Sacra sunt
 recepta publice, id est, in publicam Romanorum religionem
 recepta. Imo Romanos sæpe quædam peregrina Sacra to-
 lerare noluisse, exempla docent apud VALERIVM MAXI-
 MVM l. c. ubi Cornelium Hispallum Prætozem peregrinum
 commemorat, qui Chaldæos intra decimum diem abire ex
 urbe et Italia iusserit; qui eos, qui Sabazii Iovis cultu simu-
 lato, mores Romanos inficere conati sunt, domos suas repe-
 tere coegerit; Æmiliū Paulum Consulem, qui cum Sena-
 tus Isidis et Serapidis fana diruenda censuisset, eaque nemo
 opificum attingere auderet, posita prætexta securim arripue-
 rit, templique ejus foribus infixerit. Cæteroquin tamen
 fatendum est, Romanos successu temporis omnium fere gen-
 tium sacra publice quoque Romæ fieri permisisse, utpote
 qui devictarum a se gentium Numina, Romæ publice coli
 voluerunt. Undique, inquit Cæcilius apud Minucium ho-
 spites Deos quærun, et suos faciunt, aras exstruunt etiam
 ignotis Numinibus et manibus. Unde LVCANVS L. VIII.
 833. Ægyptum sic alloquitur.

*Nos in Sacra tuam Romana recepimus Istin
 Semicanesque Deos, et sistrâ jubentia luctum
 Et quem tu plangens hominem testaris Osirim.*

Et eleganter PRVDENTIVS adv. Symmachum l. 346. seq.
 canit:

*Innumeros post deinde Deos, virtute subactis
 Urbibus, ex claris peperit sibi Roma triumphis.
 Inter fumantes templorum armata ruinas
 Dextera victoris simulacra hostilia cepit,
 Et captiva domum, venerans ceu Numina, vexit.
 Hoc signum rapuit bimaris de strage Corinthi;*

C 2

Illud

*Illud ab incensis in prædam sumpsit Athenis;
Quasdam victa dedit capitis Cleopatra canini
Effigies; quasdam, domitis Hammonis harenis,
Syrtyca cornulas facies habuere tropæa.*

*Roma triumphantis quotiens Ducis inclita currum
Plausibus excepit, totiens altaria Divum
Addidit, et spoliis sibi met nova Numina fecit.*

Unde TERTULLIANVS, *Apologet. Cap. VI.* recte ita in illos invehitur. *Etiã circa ipsos Deos vestros, quæ perspete decreverant Patres vestri, iidem vos obsequentiissimi rescidistis. Liberum Patrem, cum mysteriis, Consules Senatus auctoritate, non modo urbe, sed universa Italia eliminaverunt. Serapidem Isidem et Harpocratem, cum suo Cynocephalo, capitolio prohibitos inferri, id est, curia Deorum pulsos, Piso & Gabinius Coss. non utique Christiani, everfis etiam aris eorum abdicaverunt, turpium et otiosarum superstitionum vitia cohiberet. His vos restituitis, summam majestatem contulistis. Ubi religio? ubi veneratio majoribus debita a vobis? Laudatis semper antiquitatem et nove de die vivitis. Videntur vero Imperatores Romani, ad pristinam contra peregrina Sacra severitatem redire voluisse. Tendit certe eo consilium a Mæcenate Augusto datum, apud DIONEM CASSIUM Lib. LII. pag. 490. Deos quoque semper et ubique ita cole, ut moribus Patriæ receptum est, ad eundemque cultum alios compelle. Peregrinarum vero religionum autores, odio et suppliciiis prosequere, non Deum modo gratia, quos qui contemnit, haud dubie nihil quoque aliud magni faciet, sed propterea etiam, quod qui nova Numina introducunt, multos ad peregrinis legibus utendum pellicunt; inde conjurationes, coitiones et conciliabula existunt, res minime unius principatui commodæ.* Itaque
neque

neque Deorum contemptorem, neque præflegiatorem ullum tolerabis. - - Philosophiam quoque profitentes, cavere te jubea. Et vere quoque coeperunt Imperatores quædam peregrina Sacra, saltem in ipsa urbe Roma edictis prohibere. AGRIPPA, imperante Augusto, *Sacra Ægyptia, quæ iterum in urbem jam insinuabant repressit edicto, ne quis ea in suburbano intra D. passus ageret.* DIO CASS. Lib. LIV. p. 525. et SVETONIVS de Augusto C. XCIII. hæc habet: *Peregrinarum ceremoniarum, sicut veteres ac receptas reverentissime coluit, ita cæteras contentui habuit. - - At contra, non modo in peragrandæ Ægypto paululum desectere ad visendum Apin superfedit; sed et Cajum Nepotem, quod Judæam prætervehens, apud Hierosolymam non supplicasset, collaudavit.* TIBERIVS vero, referente eodem SVETONIO in Tiberio, Cap. XXXVI. *externas carimonias, Ægyptios Judaicosque ritus compefcuit, coacti qui superstitione ea tenebantur, religiosas vestes cum instrumento omni comburere. Judæorum Inventutem per speciem sacramenti in provincias gravioris cæli distribuit; reliquos gentis ejusdem, vel similia sectantes urbe submovit, sub pena perpetuæ servitutis, nisi obtemperassent.* CLAVDIVS Druidarum sacris sese infestum præbuit, apud SVETONIVM in Claudio Cap. XXV. *Druidarum religionem apud Gallos diræ immanitatis et tantum civibus sub Augusto interdiktam, penitus abolevit.*

§. VI.

Ex iis vero quæ hætenus, de Romanorum circa peregrina sacra agendi ratione, disseruimus patet, eos quod ad diversarum religionum tolerantiam attinet, non satis sibi contentis, eamque interdum amplioribus, interdum arctioribus

ita in
er spe
scidi
is au
erunt.
o, ca
i fo
orum
hiben
Ubi
adatis
vero
Sacra
um a
Lib.
t mo
pelle.
pro
haud
quod
ribus
iabur
taque
neque

limitibus circumscriptis; imo eo tempore, quo Christiana religio sese in imperio Romano manifestare cœpit, paulo se-
 veriores sese, quibusdam peregrinarum gentium Sacris ex-
 hibere cœpisse. Cum tamen nihilominus certum sit, eos
 plerisque gentium Sacris sese indulgentes præbuisse, et post-
 quam orbis imperium adepti essent, omnibus per provincias
 gentibus Deorum suorum cultum permisisse, necesse est ut
 paucis in tolerantia hujus fundamenta et causas inquiramus,
 quod non parum ad argumenti in quo versamur, illustratio-
 nem conferet. Ubi quidem non possum non quin paucis
 primo in ea animadvertam, quæ illustris a BYNKERSHOEK
 de argumento hoc habet *Dissert. II. de cultu relig. peregr.*
apud vet. Rom. in cujus exordio mirabilem, nec veritati sa-
 tis consentaneam odii religionis apud diversas gentes, gene-
 sin pandit: *Odium religionis, inquit, non peræque olim omnes*
gentes infecerat, ut nunc infecit. Quæ aliqua animi magnitu-
dine censebantur, non tam proclives in illud odium, quam quæ
pusillioris erant animi, his enim naturale est odisse qui a se
dissentiant, cum maxime in causa religionis. Ex Ægypto
origo mali; de Ægyptiorum hac in re odio erga vicinos facete
dixit Iuvenalis Satyr. XV, 34. seqq. Inter finitimos etc. Hoc
odium Iudæi ex Ægypto deportarunt in Syriam - - -
Christiani partim a Iudæis orti, etiam in hisce sibi nimium in-
dulsere, contra dissentientes ad ipsam furcam et crucem rabiosi
potius quam religiosi. Ex illis odii Ægyptiaci hereditibus
prognati Turcæ, qui aliorum impatientes, sibi solis, ne religio-
ne quidem excepta, omnia vindicant avidi. - - - Plus olim
magnanimi, atque adeo clementiores hac in parte, Persæ, Græ-
ci, Romani; sere ut hujus mali immunes fuisse dixeris. Nolo
jam in eam me quæstionem immittere, num major apud Per-
sas,

las, Græcos, et Romanos, quam Iudæos, Ægyptios et Tur-
 cas reperiatur animi magnitudo, cum non solum ex hafte-
 nus dictis pateat, eos non eandem semper tolerantiam, nec
 erga omnes religiones exercuisse, sed et mox ostensurus sim,
 tolerantiam religionum ab his gentibus exercitam, non cui-
 dam animi magnitudini, qua reliquis gentibus præstiterint,
 sed longe aliis causis tribuendam esse; Id vero falsum puto,
 natales hujus mali apud Ægyptios quærendas esse, a quibus
 Iudæi hac quasi tabe affecti, eam Christianis et Turcis com-
 municaverint. Ægyptii certe non majori in dissentientes
 odio laborarunt, quam Persæ, et Græci, qui capitalibus sup-
 pliciiis in eos animadvererunt, qui patria sacra contentui
 habere, quemadmodum §. præcedenti vidimus; et quan-
 quam Israëlitarum religio Ægyptiis abominationi esset, sin-
 gulari tamen animi magnitudine illis in terra Gosen pacatam
 ducere vitam permiserunt. Iudæorum vero in reliquos or-
 bis populos, non tam odium, quam contemptus, non hære-
 dicaria quædam ab Ægyptiis accepta labes fuit, sed ex ma-
 gnis illis privilegiis et prærogativis oriebatur, quibus Deus
 hanc gentem in V. T. dignatus erat, quam sibi in peculia-
 rem assumerat populum, qua tanquam instrumento usus fue-
 rat, in exercendis justissimis in Cananæos judiciis, et quam,
 ob proditurum ex illis Messiam, a reliquis orbis terrarum
 populis, separatam servare voluit. Ob hæc omnia insolent-
 ter sese efferre Iudæi, reliquasque gentes despiciere solebant.
 Saltem Iudæi nulli genti ob religionem molesti et graves
 fuerunt, qui suam religionem, sibi solis tanquam Abrahami
 posteris datam, magnoque id, gentibus honori esse existima-
 bant, si per Profelytismum ipsis infererentur; cum e contra-
 rio Iudæi, ob eam quam sibi propriam habebant religionem,

gra-

ristianam
 ulo se-
 ris ex-
 t, eos
 t post-
 vincias
 est ut
 ramus,
 tratio-
 paucis
 O E K
 er egr.
 tati sa-
 gene-
 omni
 gnitu-
 n qua
 i a se
 Egypti
 facete
 . Hoc
 - - -
 m in-
 abiosi
 edibus
 eligio-
 olim
 Græ-
 Nolo
 i Per-
 sas,

gravissima sæpe non solum odia, sed et supplicia a gentibus et præcipue Regibus Syriæ, et inter eos ab Antiocho Epiphane experti et perpeffi fuerint. De Christianis, persecuciones religionis causa exercentibus, nimis longa evaderet disputatio, si omnia quæ huc pertinent exponere vellem. Id unicum tantum dicere licebit, illos in eo magnanimes illos, si Diis placet, Romanos imitatos fuisse, a quibus ob diversa quæ profitebantur Sacra, antea adeo severe et crudeliter tractati fuerant. Turcæ vero non aliam ob rationem in alia sacra facientes sævierunt, quam quod a Mahomede novæ illius religionis Autore, alios vi cogere iussi fuerint. Cæteroque nunc, postquam res eorum firmatæ et stabilitæ sunt, omnia fere Sacra libere fieri permittunt.

§ VII.

Aliæ igitur nobis rationes quærendæ sunt, quibus tolerantia vel intolerantia religionum apud Gentiles, præcipue vero Romanos tribuenda est. Quarum quidem *primam* in eo sitam existimo, quod omnes circa VERITATEM in religione penitus fuerint indifferentes, et omnium gentium religiones æque bonas et Numini æque gratas existimare maluerint, quam in earum veritatem aut falsitatem studiose aut cum cura inquirere. Quamquam enim primi Romani paulo aliter sensitisse videantur, posteriores tamen de quibus nunc proprie agimus, maximam partem ab hac sententia alieni non fuerunt. Si enim Philosophos excipias, qui ea QUÆ VERA essent investigabant, et de meliori post fatalem horam vita, quædam, etsi obscura et multis adhuc dubiis obsita disputabant, reliqui omnes in cultu Deorum non tam veritatem et meliora post mortem fata, sed longe alia, pacem scilicet reipublicæ,

cæ, et commoda temporalia spectabant, et modo hæc obtinerentur, cætera non multum curabant. Romani igitur nec reliquarum gentium contemnebant Sacra, nec aliæ gentes Romanorum Deos despiciebant, qui in errore consensus, diffidia omnia removebat. Si quis autem *veritatem* in religione unice festaretur, eamque solam rejecto errore, et depulsis ignorantiaë nebulis, sequendam duceret, illum non ferendum reliqui judicabant, quemadmodum ex exemplo *SOCRATIS, PROTAGORÆ*, aliorumque patet. Id ipsum quoque erat, quod in Iudæis, ipsis intolerabile videbatur, quod solam religionem suam veram existimarent, uti *CELSVS* apud *ORIGINEM* L. V. id exponit: *εἰ μὲν δὴ κατὰ ταῦτα περιέλλοιεν Ἰεδαίοι τὸν ἴδιον νόμον, ἢ μεμπτὰ αὐτῶν. ἐκείνων δὲ μάλλον τῶν καταλιπόντων τὰ σφέτερα, καὶ τὰ Ἰεδαίων προσποιμμένων. εἰ δ' ὥς τι σοφώτερον εἰδότες σέμνονται τε, καὶ τῶν ἄλλων κοινωγίαν ἐκ ἕως καταρῶν ἀποτρέπονται - ἢ μὴν εἰς εὐδοκιμῆν παρὰ τῷ θεῷ καὶ σεργῆ. εἴαι διαφύρωσ τι τῶν ἄλλων τῆς εἰκοσ.* Quod igitur in religione non *veritatem* quærerent gentiles, sed omnia Sacra pariter recta et bona iudicarent, hæc prima erat mutuaë tolerantiaë causa.

§. VIII.

Iungimus huic alteram mutuaë inter gentiles religionum tolerantiaë causam, quæ in illa quæ omnibus gentibus recepta erat opinione collocanda est, qua cuilibet provinciaë, cuilibet genti et populo suum eique privum credebant esse Deum. Antiquus inter gentiles error, et ex ipsis idololatriæ primordiis repetendus, cujus quoque vestigia in Sacris Literis reperiuntur. Sane populi quos Rex Assyriaë loco Israëlitarum, novos

D

inco-

incolas Samariam miserat, cum a Leonibus vexarentur, hanc calamitatem inde derivabant, quod ignorarent אלהי הארץ 2 Reg. XVII, 26. cujus tamen cultum, cum idolorum suorum cultu, componi posse putabant. 29-33. In literis Rabsake ad Hiskiam ita gloriatur: *An liberarunt Dii gentium, QUILIBET TERRAM SVAM e manu Regis Assyriae? Ubi sunt Dii Hamath et Arphad? ubi sunt Dii Sepharvaim? et an Samariam liberarunt e manu mea? Quis ex omnibus DIIS TERRARVM ILLARVM est, qui liberaverit TERRAM SVAM e manu mea? An Iehova liberabit Hierosolymas e manu mea?* Cum vero existimarent Deos hocce alterum alterius gloriae non invidere, modo non negligeretur, sed suis quoque ei honos servaretur, hinc omnium illorum Deorum cultum inter sese componebant, et si quis Deus de adorantium negligentia quereretur, ut iram ejus averruncarent, placandus erat. Ridicula satis est de Augusto historia apud SVETONIVM C. XCL. *Cum dedicatam in Capitolio aedem Tonanti Iovi, assidue frequentaret, somniavit queri Capito sinum Iovem, cultores sibi abduci, seque respondisse: Tonantem pro Ianitore ei appositum; ideoque mox tintinabulis fastigium aedis redimivit, quod ea fere januis dependebant.* Romani igitur postquam plerasque orbis terrarum provincias subjugassent, omnium illarum Deos ad se quoque pertinere judicabant; utpote quorum provinciae nunc pars essent Romani imperii; Imo devictarum gentium Diis, suorum Deorum nomina imponebant, ut eas ad communem Romanorum Numinum cultum eo facilius perducerent. Observat id Illustris de MOSEHEM, *Instit. Hist. Eccl. Maj. Sæc. I. P. I. C. I. §. XVIII. p. 58.*, atque exemplo a Numinibus Galliae petito illustrat. Colebant Galli antequam Romanis legibus parerent, Deam

quandam nemoribus, aquis, feris animalibus et venationibus præpositam, cui nomen *Arduenna* seu *Arduina*. Divam hanc cum Romani cernerent, idem fere munus gerere, quod Diana inter Græcos et Latinos administrare putabatur, confidenter negabant, eam a Diana sua differre, nec modo Dianæ nomine publice salutabant illam, sed etiam iisdem afficiebant honoribus, quibus Romæ et in Græcia Diana coliebatur. Galli nihil horum temere fieri arbitrabantur, eamque ob causam Divam quam diximus, Romano simul et Gallico nomine *Dianam Arduinam* nuncupabant, cultuque ex novis Romanorum et antiquis majorum institutis temperato placabant. Qui ita de Diis et cultu Deorum sentiunt, eodem communis erroris vinculo uniuntur.

§. IX.

Addimus tertiam mutua inter gentiles religionum tolerantiæ rationem. Nulla scilicet falsarum religionum a sui cultoribus postulabat, ut pro ea mortem et supplicia subire non detrectarent, sed etiam si suorum Sacrorum quælibet gens tenacissima esset, tamen si alia a Magistratu, et quidem sub gravi poena proponerentur Sacra, plerumque dissimulationem et obedientiam suadebat. Certe ipsi Philosophi, qui cultus Deorum ineptiam et stoliditatem probe perspiciebant, tamen ab iis sibi abstinendum esse non existimabant. SENECA gravis Philosophus, postquam satis libere et copiose Deorum apud Romanos cultum ut stultitiæ plenum reprehendisset, tandem indignam tali philosopho sententiam edit: *Quæ omnia, inquit, sapiens servabit, tanquam legibus iussa, non tanquam Diis grata. - - Omnem istam ignobilitatem Deorum turbam, quam longo ævo, longa superstitio con-*

D 2

gessit,

gessit, sic adorabimus, ut meminerimus cultum ejus magis ad morem, quam ad rem pertinere. Vide fragmentum Senecæ apud AVGVSTINVM de Civit. Dei L. VI. C. X. Mirumne vero videri potest, eos qui ita sentiebant, mutuam exercuisse tolerantiam? Tolerare, qui tibi non contradicunt, non magnæ virtutis est. Quæ vero eorum Philosophorum inter gentiles fuerint fata, qui erroribus aperte et sine metu se opponere, atque ab inepto Deorum cultu, avocare homines voluerunt, jam supra §. V. ostendimus.

§. X.

Hæ vero ipsæ rationes, ob quas mutuam erga se invicem tolerantiam exercere poterant gentiles, simul causas in se continent, quare christianam religionem non ferendam existimarent. Scilicet *I.* prima hæc et præcipua religionis christianæ cura est, homines ab erroribus quibus quasi obsepti et occæcati sunt, ad veritatis cognitionem, a vitiiis quibus humanum genus immersum jacet, ad virtutem pietatemque revocare, idque eo fine et scopo, ut relictis vanis præsentis Seculi curis, animum ad cœlestia attollant, et ad beatam æternitatem præparent. Longe igitur alia erat, eaque præstantior christianis, quam omnibus gentilibus mens. Veritatem quærebant in religione, et virtutem quæ sola ad superos ducit, in qua religionem gentiles si quosdam philosophos excipias, hæcenus non collocaverant, sed in ineptis quibusdam in Deorum gratiam susceptis ceremoniis, quæ dum ad veritatis lucem protrahebantur, falsa, inepta, et stulta reperiebantur. Accedit *II.* quod Christianis non sufficiebat, sibi solis sapere, et de agnita veritate tacite in sinu suo gaudere, sed ex præcepto Domini tenebantur, totum mundum erroris arguere, atque gentiles

tiles hortari, ut sese convertant a tenebris ad lucem, a potestate Satanae ad Deum Act. XXVI, 18. Sane si Christiani clanculum aliter sensissent, et veritatem tanquam adhuc in medio positam, cum Philosophis censuissent; vel si secundum legem Posthumii, ea quae de veritate in Christo sentiebant, Praetori declarassent, et ut secundum eam, non tamen spre-
 tis Romanorum Sacris, Christum colere, ipsis liceret, flagitarent, forte satis indulgentes Romanos habituri fuissent. Verum longe aliter Christus praeeperat, qui non solum publicam nominis sui professionem, inter mundi odia, et gravissimas persecutiones iusserat, sed et volebat, ut, quam ipsis tradiderat veritatem, tanquam solam saluciferam toti mundo commendarent. Quam aegre hoc Romani tulerint, et quantum propterea Christianis indignati fuerint, CÆCILIUS testatur apud MINUCIUM C. V. VI. Itaque indignandum omnibus indolescendumque est, audere quosdam, et hos studiorum rudes, literarum profanos, expertes artium etiam sordidarum, certum aliquid, de summa rerum ac majestate decernere, de qua tot omnibus Seculis Sectarum plurimarum usque adhuc, ipsa philosophia deliberat - - - quanto venerabilis ac melius, antistitem veritatis, majorum excipere disciplinam, religiones traditas colere, Deos, quos a parentibus ante imbutus es timere, quam nosse familiarius, adorare; nec de numinibus ferre sententiam, sed prioribus credere, qui adhuc radi Seculo in ipsis mundi natalibus meruerunt Deos, vel faciles habere vel Reges? III. Quae de Diis suis gentiles credebant, ita erant comparata, ut omnes simul coli possent, nec unius Dei cultus, cultum alterius necessario tollebat. Longe alia erat fides Christianorum, quae Deum colendum proponebat, qui in honoris sibi soli debiti participatum alia

D 3

prae-

agir ad
 eneca
 rumne
 ercuille
 on ma
 a inter
 metu se
 homi-

 a se in-
 causas
 endam
 gionis
 uli ob-
 is qui-
 tatem-
 s pra-
 d bea-
 eaque
 . Ve-
 ad su-
 a phi-
 sed in
 remo-
 falsa,
 Chri-
 a ve-
 omi-
 gen-
 tiles

prætenſa ac fictitia gentilium Numina admittere nolebat. Admiſſa igitur Chriſtiana religione, renunciandum erat omni idolorum cultui, in exilium pellendi illi Dii Lares et Penates, quos magna religione venerabantur Romani; deſtruenta fictitiorum Numinum ſimulacra, et abolendi a majoribus traditi ritus. Hoc vero utut per omnia Sanctum, et ipſæ ſanæ rationi conſentaneum Chriſtianorum poſtularum, impium et intolerandum judicabant Romani. *Itaque, inquit CÆCILIVS apud MINVCIVM, cum omnium gentium de Diis immortalibus, quamvis incerta ſit, vel ratio vel origo, maneat tamen firma conſenſio; neminem fero, tanta audacia, tamque irreligioſa, neſcio qua prudentia tumefcentem, qui hanc religionem, tam vetuſtam, tam utilem, tam ſalubrem diſſolvere aut infirmare nitatur.* Et Imperator DIOCLETIANVS, in edicto contra Manichæos, apud illuſtrem van BYNKERSHOEK, *de relig. peregrina Opuſc. Tomo II. p. 207. Neque reprehendi a nova vetus religio deberet; maximi enim criminis eſt, ſed tractare,* (verba hæc in mendo cubant, forte, retractare) *quæ ſemel ab antiquis tractata et definita ſunt, ſtatim ac curſum tenent ac poſſident.* Ingens igitur illud quod Romanorum inter et Chriſtianorum Sacra intercedebat diſcrimen, quod tantum erat, quantum eſt inter verum et falſum, inter veritatem et mendacium; et quod Chriſtianiſ diſcrimen hoc ſilentio premere non liceret; ſed potius ex mandato Domini obligati eſſent, omnibus idolorum cultoribus æternam Dei iram annunciare, præcipuum erat intolerantiæ Romanorum erga Chriſtianos fundamentum.

§. XI.

Accedebant vero quædam adhuc circumſtantiæ, quæ naſcentem Chriſti populum Romanis inyiſum red-

reddebant, eorumque animum vehementer exacerbabant: *Mirabilis* scilicet Christianæ religionis per totum quælate patebat orbem *propagatio*, adeo ut cum primum innotescerent Romanis, jam quoque ingenti et metuendo numero ubivis reperirentur, adeo ut desolata jam essent templa, et rarissimus victimarum emtor inveniretur; *Constantia*, qua Christum mediis in cruciatibus et tormentis profitebantur Christiani, adeo ut dirissima quævis pati, quam vel latum unguem ab obedientia Domino debita recedere, aut fidem ipsi datam frangere, mallent, quod cum *PLINIO*, puniendam pervicaciam et inflexibilem obstinationem existimabant; *Pia* Christianorum, et a Seculi genio et moribus maxime pere aliena *vita*, qua impium gentilium mundum condemnabant, illique sudes in oculis erant. *Amant enim*, uti ex vero Servator pronunciat, *homines magis tenebras, quam lucem, quia opera eorum mala sunt Ioh. III, 19.* Adde nunc hæc omnibus calumnias, quibus, nihil tale merentes, onerabantur Christiani, et quas eo facilius ac lubentius credebant Romani, quo magis Christianorum *Sacra*, suis adversa animadvertent; aliasque, a nobis in præcedenti dissertatione allatas persecutionum causas, et habebis omnes illas rationes, ob quas Christianos una cum Sacris suis odio prosequantur Romani.

§. XII.

Quærent forte, qui hæc legent, qui factum sit, quod gentiles et præcipue Romani, *Judæorum* *Sacra*, quæ tamen æque uti Christianorum, ab omnium gentium Sacris discrepabant, præcipue cum *Judæi* non minus quam Christiani, suam solam veram crederent religionem, nihilominus toleranda judicaverint, neque in eos simili crudelitate

delitate animadvertere, eorumque religionem extirpare conati fuerint? Quod quidem paucis expediam. Et primo quidem nemo ignorat, Iudæos reliquarum gentium odia sæpe expertos fuisse, imo Antiochum Epiphanem propositum habuisse, totam gentem excindere, et ut Sacris suis nuntium mitterent, eadem fere in eos crudelitate, qua Romani in Christianos, sæviisse. Sed secundo, multis gentilibus ea erat persuasio, Iudæorum Iehovam esse terræ Canaanis tutelare Numen, nec a Diis suis multum discrepare, unde ejus cultum cum Deorum suorum cultu componendum existimarent 2 Reg. XVII, 26-41. Et quia Iudæi templum, Sacerdotes, sacrificia, festa, externa ceremoniarum pompa celebranda, habebant, hinc multi credebant, Iudæorum Sacra a Sacris gentium non tantopere discrepare. Imo ipsos Romanos, de Iudæorum religione tale quid suspicatos esse pluribus Autoribus probari potest. TACITVS *Hist. L. V.* sibi non facis constat: *Effigiem, inquit, animalis, quo monstrante errorem sitimque depulerunt, penetrati sacravere - - Septimo die otium placuisse ferunt - - Alii honorem cum Saturno haberi, seu principia religionis tradentibus Idæis, quos cum Saturno pulsos, et conditores gentis accepimus - - - Hi ritus quoquo modo inducti, antiquitate defenduntur - - - Iudæi, mente sola, (venerantur) unumque numen intelligunt - - summum illud et æternum, neque mutabile, neque interiturum. - - - Sed quia Sacerdotes eorum tibia tympanisque concinebant, hedera vinciebantur, vitisque aurea, templo reperta, Liberum patrem coli, domitorem Orientis, quidam arbitrati sunt.* Et quibusdam interjectis, *Cn. Pompejus templum jure victoria ingressus est. Inde vulgatum, nulla intus Deum, effigie vacuam sedem, et inania arcana.* PLVTARCHVS *Symp.*

Symp. L. IV. Q. V. multis argumentis probandum suscipit, Bacchum a Iudæis coli, qua in opinione quoque videtur fuisse FLORVS, dum *Hist. Lib. III. C. V.* de Pompejo scribit: *Hierosolymam defendere tentavere Iudæi, verum hanc quoque intravit, et vidit illud grande impiæ gentis arcanum patens, sub aureo vixem cælo.* Alii, Afinum et Porcum ab illis adorari. PETRONIVS

Iudæus licet et porcinum Numen adoret

Et Cilli summas advocet auricular.

Verum *tertio*, præter hanc aliqualem Iudæorum, in externis saltem religionis ritibus, cum reliquis gentibus similitudinem, præcipue observandum est, quod Iudæi devicta erant a Romanis gens, quæ sua jam ab omni ævo propria Sacra habuerat. Iam vero Romani victores, hanc devictis gratiam facere solebant, ut eorum ipsis ritus et Sacra relinquere. Christiani vero non devicta erant gens, sed noviter inter Romanos ingenti numero oriebantur, atque omnium aliorum Sacrorum ruinam, secum trahere credebantur.

§ XIII.

Quis vero, qui hæc omnia æqua animi lance perpendit, non nobiscum sentiet, æternum Romanos nomini suo sic inuisse opprobrium et dedecus? Christiani, fateor, erroris arguebant, illum plurium Deorum cultum, quo gentiles omnes delectabantur; verum an propterea merentur ad ultima statim supplicia et quidem inhumano cum furore, et inaudita crudelitate trahi? An non idem ante Christianos, plerique saniores Philosophi docuerant, et eo ipso quoque, quo tantopere in Christianos sævitum est, tempore, statuebant? Nonne Romana virtute magis dignum fuisset,

E

isset,

isset, omnia, quæ de Christianis rumor ferebat, accurato examini subijcere, nec eorum propterea doctrinam contemnere, quod Romanorum majores aliter de rebus divinis statuerint? In iis, quæ Deum, quæ veritatem, quæ religionem, quæ quam homines merito reverendam habent, conscientiam concernunt, non auctoritate humana, aut majorum institutis standum, sed sincerum, et quale homines ratione a Deo donatos decet, veri examen instituendum, eique renitente licet orbe assentiendum est. Transeo alia, quæ quilibet ex iis quæ hætenus dicta sunt, facile colligere poterit.

§. XIV.

Quam vero pulchre, mediis e calumniarum quibus obruebatur, tenebris ac suppliciorum opprobriis, emergit, et innocentie puritatisque suæ radios quoquaversum spargens, magnifice sese ad sidera effert christiana veritas? Licet igitur paucis tantum adhuc ostendere, quam, ipsæ hæc, quibus in Christianos a Romanis sævitum fuit, persecutiones, eximium pro veritate religionis Christianæ præbeant argumentum. Et primo quidem, nihil hic evenit Christianis, nisi quod Magister eorum, divino quo agitabatur Spiritu, ipsis eventurum, prædixerat. *Ecce ego mitto vos, ut oves in medium luporum; - - Cavete vero ab hominibus; tradent enim vos in confessus, et in conventibus suis flagellabunt vos; sed et ad Præsides ac Reges ducemini mea causa, - - et eritis exosi omnibus, propter nomen meum. Matth. X, 16-21.* Si ex mundo essetis, mundus quod suum est amaret; quia vero ex mundo non estis, sed ego elegi vos ex mundo, propterea adit vos mundus. *Mementote sermonis illius, quem ego dixi vobis:*

vobis: *Non est servus major Domino suo. Si me persecuti sunt, et vos persequentur.* Ioh. XV, 19. 20. *Veniet tempus quum quisquis vos interemerit, putet se cultum præstare Deo.* Ioh. XV, 2. Divina igitur Servatoris futurorum præscientia, et prophetiarum ejus veritas, sic quasi sigillo quodam obsignata fuit. **II.** Quod scite **TERTULLIANVS**, de Nerone: non nisi aliquid bonum grande ab eo damnari potuisse; id vere de omni ejus Sæculi Romano orbe dicere licet. Suspecta merito videri posset Christiana religio, si ad Neronis, ad Domitiani, ad reliquorum iis fere similibus procerum palatum fuisset; et longe major tum adforet ratio parum honorifice de ea sentiendi, quam nunc, cum eos damnationis suæ dedicatores nacta est. **III.** Tanto magis, cum qui meliores inter Romanos erant, perfectæ religionis christianæ veritate, eam amare, eam colere, ei nomen dare, eam publice profiteri, ejus veritatem sanguine obsignare, pulchrum et gloriosum existimaverint. Hinc ingens ille christianorum martyrum veritatem hujus religionis testantium ac mediis in cruciatibus, tot eximia pietatis, virtutis et sanctitatis specimina edentium numerus, * de quo alibi suffragimus; hinc ipsi, qui accuratius in Christianorum res inquisiverunt Imperatores, vel cum Trajano, et Hadriano, innocentiam eorum testati sunt, aut cum Antonino eorum pietatem laudarunt, eosque gentilibus sanctiores melioresque declararunt. **IV.** Imo Servator noster optimus maximus, se mediis in his persecutionibus, ecclesiæ quam suo sibi sanguine redemit, potentissimum et veracissimum Protectorem ostendit, promissum suum implendo, quod portæ

E 2

tæ

* Conf. Dissertationes nostræ de argumento, quod pro divina relig. Christi, origine a Martyribus desumi solet.

curato
ontem-
inis sta-
religio-
t, con-
t majo-
ines ra-
um, ei-
o alia,
lligere

quibus
mergit,
a spar-
? Li-
æ hæc,
ecutio-
beant
christia-
r Spi-
vos, ut
; tra-
labunt
- et
6-21-
a vero
pterea
o dixi
vobis:

tæ inferorum ei non prævalituræ sint. Ex omnibus enim hæc persecutionum fluctibus, feliciter tandem eluctata est ecclesia, et sanguis Christianorum eorum semen evasit. Quod tanto minus sine Numine fieri potuit, cum Christiani malorum omnium patientissimi et tolerantissimi fuerint, neque vim vi repellendam, aut ad sua Sacra alios cogendos esse, sed ea potius unice argumentorum pondere hominibus commendanda existimaverint.

§. XV.

Hæc igitur serio et sæpe ad animum revocemus, quotquot Christo nomen dedimus, atque dum cogitamus quanta olim majores nostri, pro fide nobis tradita perpeffi sunt, tales nos omni opera et studio formemus, qui aliquando, si Domino id ita visum fuerit, eadem ob nomen ejus pie et fortiter pati possimus. Talia eheu! vivimus tempora, in quibus a vera christianæ religionis indole, continuo magis defleunt Christiani, et non nisi de præsentis Sæculi solliciti paucissimos tantum pristinæ virtutis et pietatis martyrum exhibent imitatores. Solent ejusmodi in immensum crescentes ἐπιθυμία καὶ σμῆνα imminentium Dei judiciorum esse præcursores, et forte non adeo longe absumus, a tempore illo tentationis, quod venturum est in orbem universum, ad explorandos incolas terræ Apoc. III, 10. *Deus igitur omnis gratiæ, qui nos ad æternam suam gloriam in Christo Iesu vocavit, velit nos perficere, stabilire, roborare, fundare; Ipsi sit gloria et robor in secula seculorum. Amen.*

NOBILISSIMO ET DOCTISSIMO
 DOMINO
 RESPONDENTI

S. D.

PRAESES.

A quo tempore, e schola nostra Fridericiana, solidissimis praesidiis instructus, ad academiam accessisti, talem TE in omni vitae genere exhibuisti, quales omnes eos cupio, qui studio Theologico, et evangelii in ecclesia Dei ministerio sese consecratos volunt. Nulla sane in re partibus TVIS defuisti. Assiduus per integrum triennium scholis meis, quibus Theologiam, Historiam Ecclesiasticam, Hermeneuticam S., Theologiam Catechetica, Introductionem in libros N. T., praecipua eloquentiae Sacrae, aliaque plura exposui, interfuisti, Teque ex illis profecisse, demonstra-

stratum dedisti; animum mihi pium, et veri rectique studiosum, optimamque indolem probasti, et moribus ad omnem honestatem et modestiam compositis, omnium TIBI favorem conciliasti. Quod uti impense letor, ita quoque TIBI, imo potius mihi gratulor; cui nihil potest accidere optatius, quam multos TVI similes, e scholis meis dimittere, de quibus patriæ et ecclesiæ pulchra et eximia promittere possum. Supremum autem Numen ardenti prece veneror velit TE continuo magis ad omnem ornatum veri Ministri Evangelii formare, conatibus TVIS ac laboribus quibus ad eximium et præstantissimum munus TE preparas, clementer ex alto benedicere, usque incrementa longe amplissima, ad Nominis sui gloriam, TV-AM felicitatem, multorumque salutem largiri.

Dabam in Regia Viadrina d. XVIII. Martii

MDCCLV.

Frankfurt a. O., Diss. 1751-55.

ULB Halle

004 590 635

3

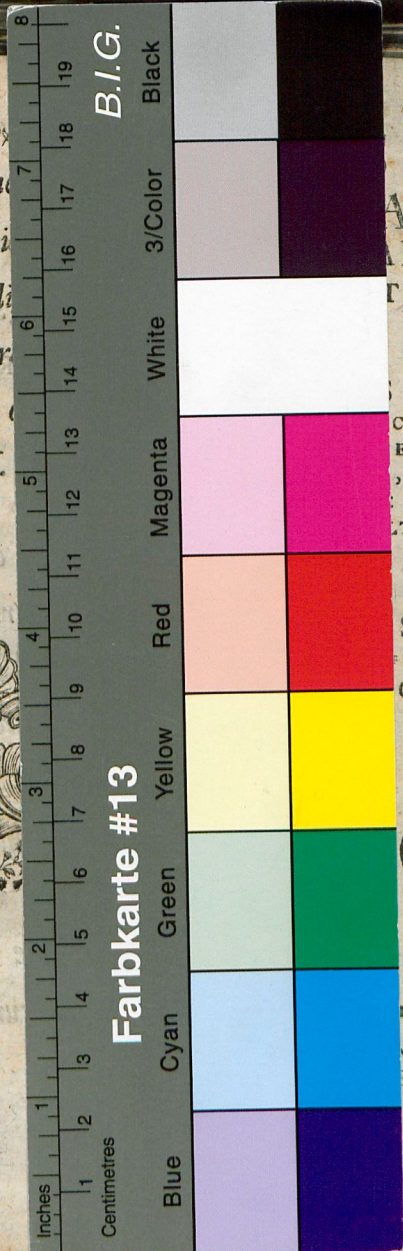

f
5b.

W 18/10172

1755, 2a
13/1

DE
PERSECVTIONVM
ANIS CONTRA CHRIS-
TIANOS EXCITATARVM
TIO PERIODICA POSTERIOR
QVAM
PRAESES
HENRICVS DANIEL STOSCH
CT. EIVSDEMQUE IN ACAD. VIAD. PROF.
ECCL. REFORM. INSPECTOR ET PAST.
ALVMN. TRANSYLV. EPHORVS ET
FRIDERICIANAE CVRATOR, FA-
T. THEOLOG. h.a. DECANVS.
ET
RESPONDENS
S IACOBVS HOFFMANN,
FRANCOFVRTO-MARCHICVS.
O ERVDITORVM EXAMINI
SVBMITTVNT
MARTII MDCCLV.

FRANCOFVRTI AD VIADRVM,
CHRISTIANI WINTERI, ACAD. REG. TYPOGR.

